

השנים הראשונות – שיעור 3

תקופת בויסק: עבודת השלום ו'מוסר אביר'

אל חכי שופר (אורות הראיה)

אל חכי שופר בקול אריע, מי לי מעמי, אזנים קשובות, מרי שיחי אשפך, תלונתי אשמיע, אשמיע תאנתי לנפשות האהובות.	לחזק כל בדק אשר יראה במשכנותינו, הלא ישמח יעקב וישראל יגל.	המשכילים למשל דורשי כשרון והשכלה, אם רק להשכלה ידרשו באמת, בצדקה,
...על מלחמת דברים, הבאים ברב ענין, ועושים לשונאים אוהבים גמורים ומרב הבונים י'הרס הבנין, וכל המשגים הקלים י'הפכו לחמורים.	אל נמוד כל קנין רק לפי מדתנו, נדע כל כל אחד הנהו רק פרט, חלק אחד אחוז מקהלינו ומה יוכל על הכלל לדון, הלא מעט.	להשכלה צרופה, לא זונה וחללה, אז חדלו הקולות ותשבת הצעקה. אוהבי מלאכה, עת ירימו קולם, אם באמת באהבת מלאכה ידגלו, להרבות בעמנו החרשת יתנו חילם,
אזעק חמס על הטענות והתביעות, שבאות בערבוביא ובמליצות מגוזמות, שבשביל ההתרגשות תחסרנה הידיעות, לאיזה דרך נפנה, ומה הנה המגמות.	אם העמל בתורה, בחקרי הלכות, אם יצא לשיר בשירים, מליצות לבקר, יצא שכרו בהפסדו, באלו המלאכות, ויגיעו יעלה בעשן, ותלמודו יעקר.	הלא ככוכבי אור על שמינו יהלו. ...חובבי שפת קדש הפשה האהובה, אם בשם טובת השפה יתנו יד, מי לא יקבלם באהבה מרובה, ומי לא יתמכם בלב אחד.
...לכל המפלגות, לכל הריסטים, שאליהם בית ישראל נשבר לשברים, לכל הראשים, המנהגים המרעישים, אלה במעשים, ואלה בכתבים ומאמרים.	או מי אשר מלאכתו לתור בחכמה, להרקייע שחקים במעשה בראשית ומרכבה, במלחמת משכלות מפשטות בינתו לחמה, הנה זה חלקו בחיים שנפשו אהבה.	...כל איש לחפץ לבבו ילך ויצליח, ומתנבנות כפיו, עמם ירוממו, כל אחד במקצועו רוח חיים יפיח, בבנותו לו בית, הריסות עמנו יקוממו.
...בטוח אני, ובטחוני חזק מאד, שאם כל אחד ידרש רק למלא חסרונות, אשר ימצא בעמנו הנודד נדוד, אז לא באנו לאלה הפזרונות.	...או מי שם לב לחק קדמונים, בספרי תולדה ודברי הימים, גם שם ימצא זהב ואדרכמונים, שמה יבנה מקדש לחכמה ברמים.	אל היתרונות פנו שימו לב, לקנות כל יתרון בכל צד ופנה, להסיר כל חסרון, כל צרה וכאב, למען נהיה לתפארת, לא לשנייה.
אם רק לבנות באמת יחלצו בונינו, לבנות ולא להרס, לא לרמס ברגל,	ומי לבו נתונה לחכמות חל: לרפואה, לטבה, להנדסה, לחימיה. ונפשו צמאה ותרחיב כשאול, להתענג על טוב חכמה ענפה פוריה.	אבל ידע כל אחד, לחבב וליקר, את ערך המקצוע שלרוחו זרה, ואל י'הין לנבל לזלזל אף לבקר, את אשר רעהו שם לו מטרה.

ספר הכוזרי, מאמר שלישי, ב-ה

(ב) אמר הכוזרי:

תאר נא לי אפוא מה הם מעשי החסיד אצלכם.

(ג) אמר החבר:

החסיד הוא האיש המפקד על מדינתו, הנותן לכל יושביה את לחם חוקם ומספק להם כל צרכם במידה נכונה, והוא נוהג בכולם בצדק, לא יעשוק איש מהם ולא יתן לאיש יותר ממנתו הראויה לו, - כי על כן הוא מוצא את כולם, בשעה שהוא צריך להם, נשמעים לו, ממהרים להיענות לקריאתו, עושים ככל אשר יצוו ונזהרים מכל אשר יאסור עליהם.

(ד) אמר הכוזרי:

לחסיד שאילתיו, לא למושל.

(ה) אמר החבר:

החסיד הוא הוא המושל, שהרי כל חושי וכוחותיו, הנפשיים והגופניים, סרים אל משמעתו, והוא מנהיג אותם הנהגה מדינית ממש, - כמה שנאמר: "ומושל ברוחו - מלוכד עיר". והוא האיש הראוי לשלוט, כי אילו עמד בראש מדינה היה נוהג בה בצדק כשם שנהג מנהג צדק בגופו ובנפשו.

עולת ראייה, חלק א עמ' של-שלא [לקוח מעין איה ברכות]

אמר ר' אלעזר אמר ר' חנינא תלמידי-חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר וכל בניך למודי ד' ורב שלום בניך, אל תקרי בניך אלא בוניך (ברכות טד א).

שלום, שנאמר וכל בניך למודי ד'. כי כולם יכירו שכולם גם ההפכים בדרכיהם ושיטותיהם כפי הנראה, המה כולם למודי ד', ובכל אחת מהנה יש צד שתתגלה על ידו ידיעת ד' ואור אמתו...

אל תקרי בניך, אלא בוניך, כי הבנין יבנה מחלקים שונים, והאמת של אור העולם תבנה מצדדים שונים ומשיטות שונות, שאלו ואלו דברי אלהים חיים, מדרכי עבודה והדרכה וחנוך שונים, שכל אחד תופס מקומו וערכו. ואין לאבד כל כשרון ושלמות כי אם להרחיבו ולמצא לו מקום, ואם תראה סתירה ממושג למושג, בזה תבנה החכמה ביתה, וצריך לעיין בדברים איך למצא את החוק הפנימי שבמושגים, שבזה יתישרו הדברים ולא יהיו סותרים זה את זה, ורובי הדעות שבא על ידי השתנות הנפשות והחנוכים דוקא הוא הוא המעשיר את החכמה והגורם הרחבתה, שלסוף יובנו כל הדברים כראוי ויוכר שאי אפשר היה לבנין השלום שיבנה כי אם על ידי כל אותן ההשפעות הנראות כמנצחות זו את זו.

יש טועים שחושבים, שהשלום העולמי לא יבנה כי-אם על ידי צביון אחד בדיעות ותכונות, ואם כן כשרואים תלמידי חכמים חוקרים בחכמה ודעת תורה, ועל ידי המחקר מתרבים הצדדים והשיטות, חושבים שבזה הם גורמים למחלוקת והפך השלום. ובאמת אינו כן, כי השלום האמיתי אי אפשר שיבוא לעולם כי-אם דוקא על ידי הערך של רבוי השלום. הרבוי של השלום הוא, שיתראו כל הצדדים וכל השיטות, ויתבררו איך כולם יש להם מקום, כל אחד לפי ערכו, מקומו וענינו. ואדרבא גם הענינים הנראים כמיותרים או כסותרים, יראו כשמתגלה אמתת החכמה לכל צדדיה, שרק על ידי קיבוץ כל החלקים וכל הפרטים, וכל הדעות הנראות שונות, וכל המקצעות החלוקים, דוקא על ידם יראה אור האמת והצדק, ודעת ד' יראתו ואהבתו, ואור תורת אמת. על-כן תלמידי חכמים מרבים שלום, כי במה שהם מרחיבים ומבארים ומילדים דברי חכמה חדשים, בפנים מפנים שונים, שיש בהם רבוי וחילוק ענינים, בזה הם מרבים

מוסר אביר / מעין הקדמה

נראה שאי-אפשר לצאת ידי חובה בענין חובות הלב רק אם יסדר ספר לעצמו בלימודים הדרושים לו בזה, בין הפרטיים ואפילו הכוללים גם כן יותר יבין על ידי מה שיחדש בהם מרוחו, ומי שהוא כבר באופן זה של הדעת, שיכול להעריך מערכה שכלית בעצמו, אי-אפשר לו לבוא אל השלמות אם לא יעבוד בשכלו בזה...

כל זמן שלא ילמד לעצמו שתתברר לו מעלת נשמת האדם ומעלת ישראל ומעלת הארץ הקדושה וההשתוקקות הראויה לכל איש ישראל לבנין המקדש וגדולת ישראל והתרוממותם בעולם, כמעט שאי-אפשר לטעום טעם עבודה. שהרי כיון שחז"ל אמרו על פסוק "ולעבדו בכל לבבכם": "עבודה בלב זו תפלה", אם כן התפלה היא בחינת העבודה ואינו ראוי לעבודה כ"א כשיהי' במצב דעת יראת ד' כל כך עד שיהיו עניני התפלה קרובים אל לבבו. ואם לא ידע מעלת נפשו איך יתפלל ברצון שלם והרגשת חסרון שיחנהו השי"ת דעה בינה והשכל, כיון שאינו מכיר, אחרי שיש לו עושר וכבוד וכל טוב, מה חסר לו אם ח"ו לא ישכיל ויבין, אם כן צריך ללמוד ולהעמיק עד שיצויר לו בבירור וידיעה שלמה גודל חסרונו לדעה בינה והשכל יצמא לזה ויתפלל באהבה מקירות לב שיחנהו השי"ת בזה, וד' הטוב לא ימנע טובו להולכים בתמים.

ואם לא ידע מעלת ישראל איך יתפלל בלב שלם על גאולתם. שודאי אין הכונה הרצויה בתפלת ברכת גואל ישראל רק על מכאובי נפשו שמרגיש מצד עצמו מעול הגלות, כי ענין הברכה מעיד שהרצון בה מצד מעלת ישראל וקדושתם. ואם לא ישכיל מעלת הארץ הקדושה וסגולתה וקדושתה איך יתפלל על בנין ירושלים, והתפלה היא דוקא מקירות הלב כשמרגיש שהוא חסר בדבר.

והנה התפלה היא בדיקה גדולה לאדם אם הוא מטהר נפשו באמת כרצון יוצרו ית' ואם הוא קרוב לעשות רצונו כרצון קונו. על כן מאד חייב האדם להזהר שלא ימשך אחר רצון עצמו בהנאות הגוף ממאכל ומשתה וכיו"ב, כי יוטבע בו טבע החמרי עד שלא ירגיש בעצמו שהדברים האמתיים הקדושים חסרים לו, וא"כ יאבד תפלתו שהיא כלל גדול בעבודה, כי כיון שמתנחם במה שיש לו לאכול ולשבעה וכאלה ההבלים לא יצייר בהתפללו בשבח "עלינו לשבח" ו"על כן נקוה", שיתוקן עולם במלכות שדי והאלילים יכרתו והרשעים יפנו אליו יתברך, כי מה יזיקו האלילים לאשר עיניו ולבו למלאות כרסו מעדנים, ובהיות ציורי התאוה בלבבו לא ישכיל ולא יבין. על כן יתחזק האדם ויתחכם ויראה עצה לנפשו, ומאלהי החסד והרחמים החפץ בשלמותו, שזהו כבודו ותפארתו, נבקש ונשפך שיחנו ידריכנו בנתיבתו ויאר לנו באורו הגדול, שנדע ונשכיל מה הוא ית' דורש מאתנו ומהו הישר והטוב ללכת בדרכיו.

מוסר אביר, פרק א סעיף ב: למוד היראה וחכמתה

נראה שמצות היראה כוללת כל הלימודים המביאים ליראת ד'. אמרו חז"ל על פסוק "הן יראת ד' היא חכמה" – "הן אחת", שרק היא לבדה חכמה, וכמו שכתב בהקדמת מסלת ישרים, ודבר זה יפלא מאד: הלא גדר החכמה הוא מה שצריך עיון, והרבה דברים זולת למודי היראה צריכים עיון. והנראה בזה, שכל הלימודים כשאחד מעיין בהם, ותוצאות העיונים ימסור לחברו בקיצור, מקבל חברו את החכמה כמו מי שהגה בעיונו זמן רב. כמו עניני הלכה, שבמקום שנפל ספק מצד סתירת סוגיות או קושיות הנפלות בדברי התלמוד והפוסקים צריך שקידה ועיון להעמיד דבר על בריו, אבל אחרי הבירור כשיאמר אותו לאיזה אדם בקיצור ידע השומע אותו כמו מי שהגה ועיין וחדש בעצמו, מה שאין כן יראת ד', שאף על פי שלמוד היראה שוה לשאר לימודים, בסדור כללים וחוקים, המודיעים לנו גדולת יוצרנו יתברך ויתרומם, וישנם מקומות וענינים הדורשים ליבון ובירור, מכל מקום גם אחרי הבירור כשיאמר קיצור הדברים למי שלא ירד לעומק הענינים לא יבין.

מוסר אביר, פרק ב סעיף ב: בכל דרכיך דעהו

בכל דרכיך דעהו, צריך לבקש את הקב"ה בתוך הדרכים שהוא מתנהג בהם. כשהוא עוסק בתפלה אז יבקש את הקב"ה בהבנת עניני תפלתו וכוונה רצוי' באמונת הלב באותם הענינים של תפלתו, ולא יבקש את הידיעה בשעה ההיא בענינים אחרים. כי כיון שהוא עוסק בעבודה זו הקב"ה כביכול שורה מצדו בזו העבודה דוקא ובה ימצאנה ולא במ"א. וכשהוא עוסק בתורה ידע שימצא את הקב"ה בהיותו מעמיק ומעיין להבין דבר על בריו ולזכור ולשנן היטיב, ובזה הוא יודע אותו ית' בתורתו ולא באופן אחר, כי בשעה זו הוא מתגלה בעבודה זו. וכן בהיותו עסוק בגמ"ח להיטיב לחברו, אז יבקש את הקב"ה רק בהעמקת עצה איך להיטיב לו טובה גדולה הגונה וקימת. וכן בכל הדברים שעושה הרי באמת אין דבר בעולם שאינו לכבודו ית', על כן כל מה שעושה יהי' הכל דברי מצותו ורצונו, ויבקש בהם את שמו ית', כשישתדל בכל שכלו וכחותיו לעשות את מה שהוא עושה בתכלית השלמות בכל צדדי השלמות, ונמצא שהוא יודע את השי"ת בכל הדרכים. והב' הוא ב' ה"בתוך", שבעצמותם של הדרכים הוא יודע את הקב"ה. ע"כ הוא פרשה קטנה, שאין הצווי בה גדלות והרחבה של חכמות ומחשבות, אדרבא צמצום בדבר זה שהוא עסוק לבדו, ומ"מ כל גופי תורה תלויים בה, כי בזה יעשה הכל כשורה ומזה ימצא כבודו של הקב"ה בתכלית, ורמזו חז"ל בדבריהם: זמן תפלה לחוד וזמן תורה לחוד, והבן.
